

Klinische Pastorale Vorming

Wat is dat eigenlijk?

door Trudy Struijs, Melanie Broos en Jorien Holsappel

Pastoraat heeft niet alleen met theologie, maar ook en alles met psychologie en communicatie te maken. Dat gaat verder dan het herkennen van de psychische nood van de ander. Het gaat ook om de vraag wie je als pastor of geestelijk verzorger zelf bent en hoe zich dat uit in bijvoorbeeld de manier waarop je communiceert, (negatieve) gevoelens uit, of in de manier waarop je de verhouding tussen jezelf en de ander ziet. Die aandacht voor de pastor is cruciaal in de Klinische Pastorale Vorming (KPV). De KPV training stimuleert je naar jezelf te kijken als instrument van je eigen handelen. Daarbij versterk je in de training je vermogen om te communiceren, te interpreteren, verstaan en vertolken, te (bege)leiden en om die verschillende competenties, beroepsverantwoordelijkheden en rollen te integreren in eigen denken, voelen, willen en handelen.

Betrokken op de werksituatie

De training zet dus in bij de professionalisering van de pastor, maar neemt daarin nadrukkelijk de context mee. Het woord 'klinisch' in de titel duidt op die betrokkenheid op de werksituatie. In de zestiger jaren van de vorige eeuw is de KPV-training vanuit de Verenigde Staten in Nederland geïntroduceerd. In die vroegste vorm van de training waren deelnemers drie aaneengesloten maanden intern bij trainingscentra, die waren gekoppeld aan psychiatrische instellingen of ziekenhuizen waar stage werd gelopen. Zo ontstonden er bijvoorbeeld KPV-centra gekoppeld aan de GGZ van Amersfoort, Assen en Vught. In Amsterdam was er lange tijd in het VU ziekenhuis een KPV centrum. In het Radboud UMC in Nijmegen is het KPV centrum al decennia lang actief. Zo begint misschien de term 'klinisch' wat logischer te klinken. Maar de ontwikkelingen hebben niet stil gestaan. Instellingen hebben door allerlei veranderingen in de zorg hun beleid

aangepast en vanaf eind vorige eeuw is menig KPV centrum van het ziekenhuisterrein verdwenen en ingebed geraakt in de universitaire context. De twee opleidingen die nu nog resteren zijn gekoppeld aan de Protestantse Theologische Universiteit en aan de faculteit Filosofie, Theologie en Religiewetenschappen van de Radboud Universiteit. Die universitaire inbedding past goed bij de inhoudelijke en methodische verschuiving die zich in de KPV opleidingen heeft voorgedaan. Tegenwoordig nemen niet alleen geestelijk verzorgers van ziekenhuizen en psychiatrie deel, maar ook bijvoorbeeld werkers binnen defensie, justitie, ouderenzorg en basispastoraat. Ook zijn de vorm, inhoud en de trainingsmethoden sterk doorontwikkeld. Een training beslaat nu een heel jaar – maar niet aaneengesloten; deelnemers komen in vier blokken van drie driedaagsen bij elkaar. Dat bevordert de beweging tussen het eigen werk – in welke context ook – en de reflectie in de groep. Was de opleiding eerst geïnspireerd op de theorieën van Freud en Jung, en had de KPV training een stevig accent op de intrapsychische persoonsvorming van de pastor, nu is het meer gericht op professionalisering in het werk van de pastor waarbij de persoonsvorming en intermenselijke communicatie een belangrijk accent krijgen. De insteek is nu: de KPV kan therapeutische effecten hebben, maar daar zijn we niet op uit.

'Beschermde merknaam'

'Pastorale vorming' is dus gebleven, het 'klinische' vraagt om toelichting. Toch hechten we eraan om de naam te behouden. Het is een merknaam geworden, die refereert aan bepaalde standaarden. De KPV in Nederland is internationaal verbonden met de Council of Pastoral Education, de CPE. Ook al is de KPV in Nederland een eigen ontwikkelingsweg gegaan, er zijn internationale standaarden waaraan we ons oriënteren.

De Raad voor Klinische Pastorale Vorming borgt de kwaliteit van de Nederlandse opleidingen en denkt mee hoe deze vorm van permanente educatie in Nederland en internationaal bij de tijd blijft. De twee trainingscentra die nu één keer per jaar een KPV training aanbieden, hanteren dezelfde academische kaders en gebruiken veelal overeenkomende werkvormen. Het verschil zit in de context en de opbouw van de training, en uiteraard de persoon van de trainers. Wie een training overweegt, doet er goed aan om de websites te bezoeken en eventueel contact te zoeken met de trainers. Of vraag het collega's die de KPV hebben gedaan!

De training heeft mij gebracht waarop ik heb gehoopt! Een scherpere blik op mijn persoonlijke eigen-aardigheden met betrekking tot mijn predikantschap!

Wie kan een KPV training volgen?

Met een afgeronde academische theologieopleiding of een master HBO theologie en ten minste vier jaar werkervaring, kom je in aanmerking voor deelname aan de KPV training. Voor de training is het bovendien van belang dat je over actuele werkinbreng beschikt. Voordat je aan de training begint is er een drempelprocedure waarin je met de trainer(s) afweegt of vraag en aanbod op elkaar aansluiten. Daarnaast helpt een gesprek met een psychologe om je draagkracht en draaglast op dat moment goed in te schatten. Want eenmaal begonnen aan de training is het belangrijk dat je de training ook aankunt en afmaakt. De training vraagt om wederzijds vertrouwen in elkaar en in het leerproces. KPV is vanaf het begin een oecumenische beweging. In de deelnemersgroep is ruimte voor elke mogelijke denominatie of levensbeschouwing. Zo kan het dus zijn dat een moslim geestelijk verzorger deelneemt of een niet ambtelijk gebonden geestelijk verzorger. In de loop der jaren hebben

Trudy Struijs

kerkelijk werkers, geestelijk verzorgers en pastores deelgenomen uit allerlei werkcontexten en kerken. Alleen al die brede samenstelling biedt veel leerwinst.

Hoe ziet een KPV training eruit?

Om een beeld te geven hoe zo'n training eruit ziet, nemen we nu de training bij de PThU even als referentiepunt. Er wordt gewerkt in groepen van acht deelnemers. Omdat de groep verspreid over een jaar dertien weken lang intensief met elkaar optrekt, zie en hoor je veel van elkaars werk en inzet. Je deelt inspiratie en werkt gezamenlijk aan een heldere communicatie. Er staat 560 uur voor deze training, en de helft van die tijd ben je in de training aanwezig. De andere helft besteed je aan het schrijven van reflectieverslagen, het voorbereiden van werkinbreng (een verbatim, een casus of een preek) en het lezen van literatuur.

In de KPV training werken we met allerlei analytische en creatieve werkvormen, maar één werkvorm kleurt de KPV aan de PThU in het bijzonder: de kernkwadrant. Gebaseerd op de methode van Daniël Ofman gaat het om een kwadrant van de kernkwaliteit van iemand, de valkuil, ook wel het teveel van het goede genoemd, de uitdaging, een aanvullende kwaliteit die kan helpen om uit de valkuil weg te blijven en de allergie, die recht tegenover de kernkwaliteit staat en weer een teveel van de uitdaging is. Aan het einde van het eerste blok maken we met elkaar een passende kernkwadrant voor iedere deelnemer. Tijdens de training geven en ontvangen deelnemers veel feedback op hun handelen, hun manier van communiceren en samenwerking. Dat maakt het leren tijdens de training intensief, kwetsbaar en

Melanie Broos

vruchtbaar. Het werken met de kernkwadrant biedt je daarin toch de ervaring van regie op je eigen leren. Want al is je ongemak vooral betrokken op je valkuilen en allergieën, ze zijn te verbinden met je kwaliteit en uitdaging. Dat te ontdekken en te gebruiken in je werk, is goud waard!

Voor mij is de training van onschatbare waarde geweest, het is een krachtbron geworden. Het was confronterend, in wat die anderen aan jou zien en ervaren. Maar het was vooral ontroerend hoe mensen met elkaar kunnen meeleven, ondanks en soms dankzij verschillen.

Hoe weet je of deze training iets voor jou is?

Soms loop je steeds tegen dezelfde dingen aan en wil je daar wel eens wat verder in komen. Moeite met leidinggeven bijvoorbeeld, of samenwerken met je collega's. Er zijn deelnemers die na een aantal dienstjaren behoefte hebben aan opfrissing in het vak en hoe zij er zelf in staan. Is dit het nu? Of wil ik toch nog wel eens wat anders? Omdat de groep gewoonlijk deelnemers uit diverse werkcontexten heeft, verbreedt zich het perspectief van de predikant en geestelijk verzorger op een natuurlijke wijze. Soms zijn de bronnen voor inspiratie wat opgedroogd en zoeken deelnemers weer naar een nieuwe impuls. Het is goed om aan zelfzorg toe te komen als je als professional zo op 'geven' en 'inspireren' gericht bent. Of het nu gaat om persoonlijke ontwikkelpunten, deskundigheidsbevordering of herbronning van je spiritualiteit, je moet wel bereid en in staat zijn om in en aan een kleine groep te leren. Dat is niet voor iedereen zo eenvoudig te doen. Daarom

Jorien Holsappel

hebben we ook die drempelprocedure. Klik het voldoende tussen jou en de trainer(s)? Ben je in staat om met feedback om te gaan? Beschik je over voldoende zelfreflectie?

De KPV is geen wondermiddel!

Je thema's blijven gewoon bestaan, al palmen ze je niet zo snel meer in.

Zo'n intensieve training met een kleine groep mensen kost veel. Gelukkig zijn er kerken en werkgevers die in de kosten geheel of gedeeltelijk tegemoet willen komen. En er zijn ook fondsen die voor subsidiëring van deelname openstaan. Daarnaast moet je in staat zijn om de tijd die nodig is te investeren. De PThU training werkt met vier blokken waarin de groep in drie opeenvolgende weken van maandag t/m woensdag op locatie is. Je bent dan echt van huis en overnacht daar ook. Tussen de blokken door is er een periode van ongeveer zes weken, waarin ieder het geleerde in de eigen praktijk vorm kan geven. Voor deze tijdsinvestering moet dus in je werkcontext ruimte en gelegenheid zijn. In een jaar waarin je de KPV training doet, zul je voor het reguliere werk je beschikbaarheid in overleg met de kerkenraad, collega's of werkgever moeten aanpassen. Maar je doet het voor optimalisering van je professionele functies – dus ze krijgen er zeker iets voor terug – wellicht nog jarenlang! ♦

<https://www.pthu.nl/onderwijs/nascholing/langere-studietrajecten/klinische-pastorale-vorming/>
<https://www.radboudumc.nl/onderwijs/scholingen/de-training-klinische-pastorale-vorming-kpv>